

ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ವಚನಗಳು ಮತ್ತು ದಾಸರ ಪದಗಳು: ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಆತ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ವಿನೂತನ ವಿಧಾನ

ಡಾ. ನಾಗರಾಜರಾವ್ ಹವಾಲ್ದಾರ್

ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತದ ನಾದಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಭಾವ ಶಕ್ತಿ, ಪುಷ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಹೊಸ ಸೊಬಗನ್ನು ನೀಡಬಲ್ಲದ್ದು ಹಾಗೂ ಅದು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಭಾವವಾಗಿದ್ದಾಗ ಒಟ್ಟು ಸಂಗೀತಾನುಭವ ಅನುಭಾವವೂ ಆಗಬಲ್ಲದು. ಈ ಆಶಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬಿಂಬಿಸಿರುವ ಲೇಖಕರು ಕಿರಾಣಾ ಘರಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಗೀತಗಾರರು. ಪಂ. ಮಾಧವ ಗುಡಿಯವರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಅವರು ಗಾಯನದಲ್ಲಿ ದಾಸರ, ಶರಣರ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ, ಸಂಗೀತವನ್ನು ಶ್ರೋತೃಗಳ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಆಪ್ತವಾಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಗೀತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲದೆ ಅಧ್ಯಯನ, ಅಧ್ಯಾಪನ, ಸಂಗೀತ ಸಂಯೋಜನೆ ಮೊದಲಾದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ತೊಡಗಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ನನ್ನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತದ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶವೇ ಆತ್ಮನಿವೇದನೆ; ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಸಮರ್ಪಣೆ. ಆದರೆ ಏಳು ಸ್ವರಗಳ ಮೂಸೆಯಿಂದಲೇ ಹೊರಬಂದ ಇನ್ನಿತರ ಗಾಯನ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿವೆ, ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಮನರಂಜನೆಯೂ ಹೌದು. ವಿಶ್ವ ಸಂಗೀತದ ಭೂಪಟದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಮೃದ್ಧ, ಸುಂದರ, ಪ್ರಬುದ್ಧ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಏಕಮಾತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರನಮ್ಮ ಭಾರತ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳೂ, ವಾಗ್ಗೇಯಕಾರರೂ ಆದ ಶ್ರೀ ತ್ಯಾಗರಾಜರು, ಮುತ್ತುಸ್ವಾಮಿ ದೀಕ್ಷಿತರು ಹಾಗೂ ಶ್ಯಾಮಾಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಭಗವನ್ನಾಮ ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನೇ ಮೂಲ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ವಿಶ್ವ ವಿದಿತ.

ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತ ಪದ್ಧತಿಯು ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದದ್ದು. ಅಲ್ಲಿಯ ಮುಸ್ಲಿಂ ದೊರೆಗಳ

ಪ್ರಭಾವ, ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ, ಆಶ್ರಯದಿಂದ ಆ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ, ಸಾಹಿತ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಂದು ತರಹದ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ಶೃಂಗಾರ ರಸ ಪ್ರಧಾನ ರಚನೆಗಳೂ ನಾಯಕ-ನಾಯಿಕಾ ಭಾವ; ಶರಣ ಸತಿ - ಲಿಂಗ ಪತಿ ಎನ್ನುವ ಭಾವದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದವು ಎಂಬುದು ಸತ್ಯವೇ. ಉಮರಿ, ಕಜರಿ ಮತ್ತು ಚೈತಿಯಂತಹ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಭಗವನ್ನಾಮ ಸಂಕೀರ್ತನೆಯಿಂದ ಬೇರೆಡೆ ಹೊರಳಿರುವುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಆದರೂ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಪದ್ಧತಿಯ ಕೆಲವು ರಾಗಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸೋಣ.

ಭೈರವ ರಾಗದ 'ನಾಮ ಕರೀ ಮೈತೋ ಲೇತಮನ ಭೋರಿ ತಬ ಹೋವೆ ನಿಸ್ಸಾರ ದೋವು ಜಗತಮೇ' ನೋಡೋಣ. ಇದರ ಭಾವಾರ್ಥ, 'ಮುಂಜಾನೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ನಿನ್ನ ನಾಮಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಇಹದಲ್ಲೂ-ಪರದಲ್ಲೂ ಬೆಳಕಾಯಿತು' ಎಂದು.

ವರ್ಷ ಋತು, ಮಳೆಗಾಲದ ವೈಭವವನ್ನೂ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಸಾರಿ ಹೇಳುವ 'ಮಿಯಾ ಮಲ್ಹಾರ್' ರಾಗದ ರಚನೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸೋಣ.

**ಕರೀಮ ನಾಮ ತೇರೋ, ತೂ ಸಾಹೇಬ, ಕರತಾರ ಸತಾರ
ದುಃಖ ಜಲದ ದೂರ ಕೀಜೇ, ಸುಖ ದೇವೋ ಸಬನ ಕೋ
ಸದಾರಂಗ ಬಿನತಿ ಕರತಾರ, ಸುರತೀ ಲೇಹೋ ಸತಾರ**

ಈ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಆಂದೋಳಿತ ಕೋಮಲ ಗಂಧಾರ ಸ್ವರ, ಎರಡೂ ನಿಷಾದಗಳ ಸುಂದರ ಜೋಡಣೆ, ಗುಡುಗು - ಸಿಡಿಲನ್ನು ಪ್ರತಿದ್ಧಿಸುವ ಗಮಕಯುಕ್ತ ತಾನುಗಳು ಒಂದೆಡೆಯಾದರೆ, ರಚನೆಕಾರ ಸದಾರಂಗನ ಆಂತರ್ಯ "ಓ ಕರೀಮ (ದೇವನೊಬ್ಬ ನಾಮ ಹಲವು) ದುಃಖವನ್ನು ಬೇಗ ದೂರ ಗೊಳಿಸು. ಸರ್ವರಿಗೂ ಸುಖವನ್ನು ನೀಡು. ಸರ್ವೇ ಜನಾಃ ಸುಖಿನೋ ಭವಂತು ಅಂದಂತೆ; ನಾನು ಬಿನತಿ, ವಿನಂತಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಮಳೆ ಮೂಲತಃ ಸಮೃದ್ಧಿ, ಸುಖದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಒಕ್ಕೊರಲಿನ ಸಂಕೇತ. ಹೀಗಾಗಿ ನಮ್ಮ ರಾಗಗಳು, ರಚನೆಗಳು ಮೂಲತಃ ಮಾನವ ಸಮಾಜದ ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕಡೆಗೇ ಇವೆ. ಇದು ಕೇವಲ ಗಾಯಕ, ವಾದಕ, ಕಲಾವಿದರ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಲ್ಲ.

ರಾಗ ದರಬಾರಿ ಕಾನಡಾ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಡುವ ಗಂಭೀರವಾದ ಅಂತರ್ಮುಖೀ ರಾಗ:

ಔರ ನಹೀ ಕಭು ಕಾಮ ಕೀ, ಮೈ ಭರೋಸೆ ಅಪನೆ ರಾಮಕೀ

ಅಂತರಾ : 'ಜೋ ಚಾಹೂಂಸೋ ದೇತ, ಪದಾರತ ಅಂತ ಲೇತ್ ಸುಖ ಧಾಮಕೀ ಮೇ ಭರೋಸೆ ಅಪನೆ ರಾಮಕೀ' ಎನ್ನುವುದು ಸಾಹಿತ್ಯ. 'ನನ್ನೆಲ್ಲಾ ಭಕ್ತಿ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ನಂಬಿಕೆ ರಾಮನಲ್ಲೇ. ಅವನು ನನಗೆ ಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕರುಣಿಸಿ, ಕೊನೆಗೆ ಸುಖ ಧಾಮಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಾನೆ' ಎನ್ನುವುದು ಭಾವಾರ್ಥ.

ನಮ್ಮ ನಾಡು ಕರ್ನಾಟಕ, ಎರಡೂ ಪದ್ಧತಿಯ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಮೇರು ಕಲಾವಿದರನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಮೈಸೂರಿನ ವೀಣೆ ಶೇಷಣ್ಣ, ಸುಬ್ಬಣ್ಣ, ಬಿಡಾರಂ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ, ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ ಮುಂತಾದವರೆಲ್ಲಾ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ. ಪಂ. ಪಂಚಾಕ್ಷರ ಗವಾಯಿ, ಪಂ. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ್ ಮನಸೂರ್, ಭಾರತರತ್ನ ಪಂ. ಭೀಮಸೇನ ಜೋಶಿ, ಶ್ರೀಮತಿ ಗಂಗೂಬಾಯಿ ಹಾನಗಲ್, ಪಂ. ಪುಟ್ಟರಾಜ ಗವಾಯಿ, ಪಂ. ಬಸವರಾಜ ರಾಜಗುರು, ಪಂ. ಮಾಧವ ಗುಡಿ, ಪಂ. ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಸ್ವಾಮಿ ಮತ್ತಿಗಟ್ಟಿ ಇವರೆಲ್ಲಾ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು.

ನಮ್ಮ ಯಾವುದೇ ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರ ಗಂಧದಲ್ಲಿ ಇಂತಹುದೇ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯಿರಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಉಲ್ಲೇಖ, ನಿರ್ಬಂಧ ಎರಡೂ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಬೆಳೆದು

ಬಂದ ಸಂಗೀತಗಾರರು ತಮ್ಮ ಆತ್ಮನಿವೇದನೆಗೆ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಕನ್ನಡದ ವಚನಗಳನ್ನು ದಾಸರ ಪದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದು ಸಂಗೀತ-ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಸುಂದರ ಸಮನ್ವಯ.

**ಎನ್ನ ಕಾಯವ ದಂಡಿಗೆಯ ಮಾಡಯ್ಯ
ಎನ್ನ ನರವ ತಂತಿಯ ಮಾಡಯ್ಯ**

— ಎಂದರು ಬಸವಣ್ಣನವರು.

ಇಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ನಿವೇದನೆಗೆ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಂಗೀತವೇ ಮೂಲ ಸಾಧನ. 'ನನ್ನ ಇಡೀ ದೇಹವನ್ನು ವೀಣೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅಲೌಕಿಕ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಹೊಮ್ಮಿಸು' ಎಂದು ತನ್ನ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವದಲ್ಲಿ ಮೊರೆಹೋಗಿದ್ದಾರೆ ಬಸವೇಶ್ವರರು. ಈ ರಚನೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡದ ಮೂಲದ ಹಲವಾರು ಕಲಾವಿದರು ಹಾಡುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಪಂ. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮನಸೂರರು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ 'ಅಕ್ಕ ಕೇಳವ್ವ ನಾನೊಂದು ಕನಸ ಕಂಡೆ' ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ-ಶ್ರೀಶೈಲ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ಮಧ್ಯೆ ನಡೆದ ಸುಂದರ ಕನಸಿನ ಸಂವಾದವನ್ನು ಅಜರಾಮರಗೊಳಿಸಿದೆ. ಮನಸೂರರು ಹಾಡಿದ ಇನ್ನೊಂದು ವಚನ 'ಎನಗೆ ನಿಮ್ಮ ನೆನಪಾದಾಗಲೇ ಉದಯ, ಎನಗೆ ನಿಮ್ಮ ಮರಹಾದಾಗಲೇ ಅಸ್ತಮಾನ' ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ದೇವರ ನಾಮಸ್ಮರಣೆಯೇ ಬೆಳಕಿನ ಸಂಕೇತ. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಮರೆತ ಕೂಡಲೇ ನನ್ನ ಅಸ್ತಮಾನ ಎಂಬ ಸುಂದರ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಮರ್ಪಣಾ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ. ಭೈರವ್ ರಾಗದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ರಚನೆಯೂ ಇದೇ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಸಾರಿದ್ದನ್ನು ನಾವು ನೋಡಿದ್ದೇವೆ (ನಾಮ ಕರೀ ಮೈ ತೋ).

ಪಂ. ಬಸವರಾಜ ರಾಜಗುರು ಅವರು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ 'ಮಾಡಿ ಮಾಡಿ ಕೆಟ್ಟರೋ ಮನವಿಲ್ಲದೆ' ಎನ್ನುವ ಬಸವೇಶ್ವರರ ವಚನ ತೋಡಿ ರಾಗದ ಆರ್ದ್ರತೆ, ಆರ್ತತೆ, ಕಳಕಳಿ, ಮನವಿಲ್ಲದೇ ಮಾಡಿದ, ನಿಜವಿಲ್ಲದೇ ನೀಡಿದ ಆಷಾಢಭೂತಿಗಳ ತ್ರಿಶಂಕು ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಸುಂದರ ಕನ್ನಡಿಯಂತಿದೆ.

ಪಂ. ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ಗುರವ್ ಅವರು ಸ್ವರ ಸಂಯೋಜಿಸಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮತ್ತೊಂದು ಅಕ್ಕನವರ ವಚನ 'ಹಸಿವಾದೊಡೆ ಭಿಕ್ಷುಗಳುಂಟು, ತೃಷೆಯಾದೊಡೆ ಕೆರೆ ಭಾವಿಗಳುಂಟು, ಶಯನಕೆ ಹಾಳು ದೇಗುಲಗಳುಂಟು, ಆತ್ಮ ಸಂಗಾತಕೆ ಚಿನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ನೀ ಎನಗುಂಟು' ಮತ್ತೊಂದು ಅಪೂರ್ವ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅನುಭವ.

ವಕ್ರ ಸ್ವರ ಸಂಚಾರ, ಕೋಮಲ ರಿಷಭ ಸ್ವರದ ಅಳಲು, ಎರಡೂ ಮಧ್ಯಮ ಸ್ವರದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇನ್ನೂ ಸುಟ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಲೌಕಿಕ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಾದ ಹಸಿವು - ಬಾಯಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಹೇಗಾದರೂ, ಏನಾದರೂ ರಾಜೀ ಮಾಡಿ

ಕೊಳ್ಳುವ ಅಕ್ಕನವರು ಆತ್ಮ ಸಂಗಾತಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಭಟಿಯಾರ್ ರಾಗದ ಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಳುವುದೇ ಒಂದು ಅಪೂರ್ವ ಅನುಭವ.

ಮಣಿಯನೆಣಿಸಿ ದಿನವ ಕಳೆಯಬೇಡ

ಮಣಿಯ ಪೂಜಿಸಿ ದಿನವ ಕಳೆಯಬೇಡ

ಕ್ಷಣವಾದರು ನಿಜದ ನೆನಹೆ ಸಾಕು

ಕ್ಷಣದೊಳಗಿನ ಅರ್ಥವಾದರು ನಿಜದ ನೆನಹೆ ಸಾಕು

ಬೆಂಕಿಯೊಳಗುಳ್ಳಾ ಬಿಸಿ ನೀರೊಳಗುಂಟಿ ಗುಹೇಶ್ವರಾ ।

—ಅಲ್ಲಮರ ಈ ವಚನವನ್ನು ನಾನು ರಾಗೇಶ್ರೀ ರಾಗದ ಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ, ದಾದರಾ ತಾಳದಲ್ಲಿ ಹಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಪ್ರತಿಸಾರಿ ಹಾಡುವುದೂ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಅನುಭವ. 'ಕೇವಲ ತೋರಿಕೆಗೆ ಧ್ಯಾನವ ಮಾಡಿ ಫಲವಿಲ್ಲ, ಅರ್ಥ ಕ್ಷಣವಾದರೂ ನಿಜವನ್ನೇ ಅರಸು' ಎನ್ನುವ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಇಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಮಾನದ ವಚನಕಾರರ ನಂತರ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪರಂಪರೆಯೆಂದರೆ ಹರಿದಾಸರದ್ದು. ಮೊದಲು ನರಹರಿ ತೀರ್ಥರಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಈ ಯಾನ, ಪುರಂದರ, ಕನಕ, ಜಗನ್ನಾಥ, ವಿಜಯ ಮತ್ತು ಗೋಪಾಲದಾಸರು ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಭಕ್ತಿಪಂಥವಾಗಿ ಬೆಳೆದು, ಪ್ರವಾಹವಾಗಿಯೇ ಹರಿಯಿತು. ದಾಸರ ಪದಗಳು ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾದ ಇವರೆಲ್ಲರ ರಚನೆಗಳು ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವೇ ಹಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

'ಶ್ರವಣ ಮನಕಾನಂದವೀವುದು' ಎಂದರು 'ಹರಿಕಥಾಮೃತ ಸಾರ'ದಲ್ಲಿ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು. ಉತ್ತಮ ನಾಮಸಂಕೀರ್ತನೆ ಕೇಳುವುದೇ ಒಂದು ಆನಂದ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ ಹರಿದಾಸರು.

'ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಹರಿನಾಮವ ನೆನೆದರೆ ಕುಲಕೋಟಿಗಳು ದ್ವರಿಸುವವೋ ರಂಗಾ', 'ಸುಲಭ ಪೂಜೆಯ ಮಾಡಿ ಬಲವಿಲ್ಲದವರು', 'ಕೇಳನೋ ಹರಿ ತಾಳನೋ, ತಾಳ ಮೇಳಗಳಿದ್ದು ಪ್ರೇಮವಿಲ್ಲದ ಗಾನ' — ಇದೇ ಮುಂತಾದ ಪುರಂದರರ ರಚನೆಗಳು ಸಂಗೀತ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸುಂದರ ಕೊಂಡಿ ಯಾಗಿವೆ. ತಾಳ-ಮೇಳ ಏನೇ ಇದ್ದರೂ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ರಾಗ ಭಾವ ತಿಳಿದರೂ, ಸ್ವರ ಜ್ಞಾನ ಮನೋಧರ್ಮವಿದ್ದರೂ ಪ್ರೇಮ ವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ದೇವರು ನಮ್ಮ ಗಾಯನವನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ ದಾಸರು. ಇದನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ - ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಎರಡೂ ಪದ್ಧತಿಯ ಸಂಗೀತಗಾರರು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪುರಂದರದಾಸರನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಪಿತಾಮಹ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು. ಅವರ ರಚನೆಗಳು ಎಲ್ಲ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲೂ ಹಾಡಬಹುದಾದದ್ದು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷ.

'ಸ್ವರಣೆಯೊಂದೆ ಸಾಲದೇ ಗೋವಿಂದನ' ರಚನೆಯಲ್ಲಿ 'ಬಡವನಾದರೇನು-ವಿಜಾತಿಯಾದರೇನು, ಒಡನೆ ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಉದ್ಧರಿಸಿದ ಹರಿಯ' ಎಂಬ ಸಾಲುಗಳು ಸೂಚಿಸುವಂತೆ, ಪುರಂದರರು ೧೬ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲೇ ಬಡವ - ಬಲ್ಲಿದ ಜಾತಿ ಭೇದಗಳನ್ನು ದೂರಗೊಳಿಸುವ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಸಾರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರಚನೆಯನ್ನು ದೇಶ ರಾಗದಲ್ಲಿ ದೀಪಚಂದಿ ತಾಳದಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಳಕಳಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಈ ಹಾಡೊಂದು ಸುಂದರ ಸಾಧನ. ಸಮಕಾಲೀನ ಕನಕದಾಸರ 'ಕುಲ ಕುಲ ಕುಲವೆಂದು ಹೊಡೆದಾಡದಿರಿ' ಎಂಬ ಕೀರ್ತನೆಯು ಇದೇ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಸಾರುತ್ತದೆ.

ನನ್ನ ಪರಮ ಗುರುಗಳಾದ ಪಂ. ಭೀಮಸೇನ ಜೋಶಿ, ಗುರುಗಳಾದ ಪಂ. ಮಾಧವ ಗುಡಿ 'ದಾಸವಾಣಿ' ಎನ್ನುವ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ೩-೪ ಗಂಟೆಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನೇ ರೂಪಿಸಿ, ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸಿ ಶ್ರೋತೃಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಸಭಾಂಗಣದಲ್ಲೇ ಪಂಥರಾಪುರ ವಿಠಲನ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಂ. ಭೀಮಸೇನ ಜೋಶಿಯವರು ಹಾಡಿದ 'ಕರುಣಿಸೋ ರಂಗಾ' (ರಾಗ ಜೋಗಿಯಾ) ಆತ್ಮ ನಿವೇದನೆಗೆ ಸಂಕೇತವಾದರೆ, 'ನೀನ್ಯಾಕೋ ನಿನ್ನ ಹಂಗ್ಯಾಕೋ' (ರಾಗ ಜೌನಪುರಿ) ನಿಂದಾಸ್ತುತಿಯ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ.

ಪಂ. ಮಾಧವ ಗುಡಿಯವರು ದುರ್ಗಾ ರಾಗದಲ್ಲಿ 'ಆಡ ಪೋಗೋಣ ಬಾರೋ ರಂಗಾ' ಶ್ರೀಪಾದರಾಜರ ರಚನೆಯನ್ನು ಹಾಡಿದಾಗ ಬಾಲಕೃಷ್ಣ ಬಂದು ಕಣ್ಣಿಂದ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದ.

ಕನಕದಾಸರ 'ನೀ ಮಾಯೆಯೊಳಗೋ ನಿನ್ನೊಳು ಮಾಯೆಯೋ', ಮುಲ್ತಾನಿ ರಾಗದಲ್ಲಿ 'ನಾನು ನೀನು ಎನ್ನದಿರು ಹೀನ ಮಾನವ' ದರಬಾರಿ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾಡುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವ ನನಗೆ ನಮ್ಮ ಹರಿದಾಸರು ನಮ್ಮ ಆತ್ಮಶುದ್ಧಿಗೆ, ಆತ್ಮಾನುಭವದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ನೀಡಿರುವ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ಸ್ಮರಿಸಿದರೂ ಸಾಲದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಗೋಪಾಲದಾಸರ 'ಆವ ರೋಗವೊ ಎನಗೆ ದೇವ ಧನ್ವಂತರಿ' ಅಹಿರ್ ಭೈರವ್ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ಮೂಡಿಬರುತ್ತದೆ.

ಇಡೀ ವಚನಕಾರರ ಹಾಗೂ ಹರಿದಾಸರ ಪರಂಪರೆ ಕನಿಷ್ಠ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಪುರಾತನ. ಅವುಗಳು ಆನಂದ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ, ಲೋಕನೀತಿ, ಭಕ್ತಿ ಪರವಶತೆ ಹಾಗೂ ಸಂಗೀತಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ, ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಆನಂದ ರಸಾನುಭವವನ್ನು ಅವರು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕೆಲವೇ ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಡುವುದು ದುಸ್ಸಾಹಸದ ಕೆಲಸವೇ ಸರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿರುವುದು ಒಂದು ಪಕ್ಷಿನೋಟ ಮಾತ್ರ.

✱